

„Mestereknek gyengyének”

ÜNNEPI KÖTET
MADAS EDIT HETVENEDIK SZÜLETÉSNAPJÁRA

„*Mestereknek gyengyének*”

ÜNNEPI KÖTET
MADAS EDIT
HETVENEDIK SZÜLETÉSNAPJÁRA

SZERKESZTETTE
HENDE FANNI – KISDI KLÁRA – KORONDI ÁGNES

ORSZÁGOS SZÉCHÉNYI KÖNYVTÁR

SZENT ISTVÁN TÁRSULAT
AZ APOSTOLI SZENTSZÉK KÖNYVKIADÓJA

BUDAPEST 2020

A KÖTET A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA
ÉS A PÁZMÁNY PÉTER KATOLIKUS EGYETEM
TÁMOGATÁSÁVAL JELENT MEG

A Személy- és helynevek mutatóját összeállította:

HENDE FANNI
KISDI KLÁRA
KORONDI ÁGNES

Madas Edit műveinek jegyzékét összeállította:

BIBOR MÁTÉ JÁNOS

© Szerzők, 2020

© Szent István Társulat, 2020

ISBN 978 963 277 866 2

Szent István Társulat
1053 Budapest, Veres Pálné utca 24.
www.szit.katolikus.hu

Felelős kiadó: Dr. Rózsa Huba alelnök
Felelős kiadóvezető: Farkas Olivér igazgató
Készült a budapesti Pauker Nyomdában
Felelős vezető: Vértés Gábor ügyvezető igazgató

MADAS EDIT KÖSZÖNTÉSÉRE

Mindnyájan tudjuk, hogy a megtett út örömeire és viszontagságaira való visszatekintés fontos és tápláló eleme életünknek, a *repetitio* nemcsak *mater studiorum*, hanem emlékezés és erögyújtés, ha pedig ez a tanítványok társaságában történik, akkor egyúttal a tapasztalatok átadása is. Ebből kiindulva valljuk, hogy a tíz évvel ezelőtti köszöntő-kötet – *Magistrae discipuli. Tanulmányok Madas Edit tiszteletére* – Előszavának minden megállapítása igaz és tanulságos most is: Ünnepeztünk „a kodikológia, a paleográfia, középkori latin és magyar filológia, a klasszikus hagyomány, a liturgia, a hagiográfia, a könyv- és könyvtártörténet, valamint a magyar nyelv- és irodalomtörténet kutatásának nemzetközileg elismert képviselője”, azóta a Magyar Tudományos Akadémia első osztályának rendes tagja.

A középpontban és minden kutatások kezdetén tehát egy egyszerűnek tűnő, ám a középkorban annál nehezebbnek ítélt tevékenység, az írás áll. A házi pergamengyártás használhatatlanul keményre sikeredett kipróbálása és a kiválóan írható fekete tinta gyártása az Eötvös Collegiumban még sok-sok évvel ezelőtt csak a körültekintő teljeség kedvéért történt: mindenről tudomást kellett szerezni, ami az írás mesterségéhez kötődött. Ebbe a világba vezette be Ünnepeztünket Mezey László professzor, a *Fragmenta codicum kutatócsoport* megálmodója és létrehozója, hogy aztán Edit is tanítson másokat. Sokakat. Mindnyájan, akkori tanítványok, jól emlékszünk Szentviktori Hugó szemünk előtt függő mondatára: *Omnia disce, videbis nihil esse superfluum, coartata scientia iucunda non est.* – „Tanulj meg mindent, meglátod, semmi sem fölösleges, a megnyomorított tudományban nincs öröm” (*Didascalicon* VI,3).

Az írásfolyamat technikájának elsajátításától indulva kellett Madas Editnek eljutni odáig, hogy másokat is képes legyen elvezetni a lényeghez: az írás közvetítette tartalom megértéséhez. A *Magistra* feladata, hogy bemutassa azt a középkori vagy kora újkori közösséget, amelyben a tartalom kifejtette hatását, vagyis a betű lelket öltött, és értelmes, hívő életek tápláléka lett. Edit dolgozataiban e folyamat gondos és körültekintő, minden lelki, szellemi és anyagi körülményt józanul mérlegelő vizsgálata ragadható meg. Ebből is sokan tanultak.

Mára joggal nevezhetjük Öt „Mestereknek gyengyének”. A kötet címét adó kifejezés a bölcsességéről nevezetes Alexandriai Szent Katalin verses legendájából származik.

zik. E nevezetes irodalmi emlékünk a Nyulak szigeti domonkos apácák által 1529 és 1531 között másolt Érsekújvári Kódexben maradt fenn (fol. 227, pag. 455b), az Edit szívének talán legkedvesebb nyelvemlékkódexben, amelynek legújabb kiadása részben az Ő keze munkáját dicséri.

Ugyanakkor a kötet szerkesztői örömmel nyugtázzák, hogy a tíz évvel ezelőtti fiatalok közül (akkor szigorúan csak a fiatalok, a tanítványok tiszteleghtettek írásaikkal) ma ismét sokan ragadtak tollat (még mindig fiatalon), hogy írjanak az ünnepi kötetbe. Ezzel csak arra kívánunk utalni, hogy az akkori *discipulusok* mára *magisterek* lettek, megtapasztalható a *continuatio* és a sokunk számára eleven, éltető áram a *traditio*. Ez tükröződik a tanulmányok témaválasztásában is, érezhetők a kapcsolódási pontok az Ünnepelt kutatási területeihez, látásmódjához, sokoldalú érdeklődéséhez és igényességéhez. A tanítványok és pályatársak együtt ünneplése híven tükrözi az Editet körülvevő szeretetet: *Ad multos annos!*

Budapest, 2019. november 18.

*Hende Fanni, Kisdi Klára,
Korondi Ágnes,
Lauf Judit és Sarbak Gábor*

IN · HONOREM
EDIT · MADAS
VOLVMINIS · EDITI · IVBILARIS
XV · KAL · DEC · A · D · MMXIX
VOTA · NATALICIA

Exempla rarae qui sapientiae
Discerpta codex continet, ut tibi
Iucunda natalem celebrans
Tessera prodeat hospitalis

Multisque plexus fragminibus liber
Auctorum amorem praedicet unicum,
Delecta amicorum caterva
Astipulante Deo precamur.

Sanctas ut ornent edita feminas
Sermocinantis verba, canat chorus
Ecclesiae qua lege, quorum
Pontifices sierint colenda

Taxis receptis gesta, iuvat nova
Vi textuum vel dicere imaginum
Arte explicanda, donec omne
Glossa voret folium ore edaci.

Emblema nostri, non modo temporum,
Narrante sumis prisca volumine,
Armis tuis instructa penna
Reddere quo properat Magistrae

Insigne vitae nobilis: omnium
Agnosce vultus in speculo tuo,
Et gratulantum ignosce linguae,
Si nimis ardua sumpserimus.

ZOLTANVS RIHMER

TARTALOM

MADAS EDIT KÖSZÖNTÉSÉRE
*(Hende Fanni, Kisdi Klára, Korondi Ágnes,
Lauf Judit, Sarbak Gábor)*
5

IN HONOREM EDIT MADAS
(Rihmer Zoltán)
7

TABULA GRATULATORIA
17

* * *

I KÖNYVTÖRTÉNET ÉS KODIKOLÓGIA

LAUF JUDIT – MAYER GYULA
A Domonkos Rendtörténeti Gyűjtemény egy különleges kódexe
I. Egy 15. századi mesterírnok írásmintalapja Magyarországon?
A Kassáról származó Sallustius-töredék talányos palliuma
(Lauf Judit)
21
II. A Sallustius-kódextöredék (Mayer Gyula)
34

BORECZKY ANNA
Zágráb MR 153
Megjegyzések a zooantropomorf evangélistaportrék hagyományához
43

KISDI KLÁRA

Mégsem Fulgentius?

A Kalocsai Főszékesegyházi Könyvtár Ms. 383 jelzetű kéziratának
vélt és valódi szerzőiről

51

SARBAK GÁBOR

Albertus Magnus-kódektörédek magyarországi könyvtárakban

61

KÖRMENDY KINGA – C. TÓTH NORBERT

Pálóci György esztergomi érsek és a bécsi buridanizmus

Pálóci György levele Pálóci Mátyushoz

69

HENDE FANNI

Egy erdélyi antifonále provenienciájának kérdései

79

KARÁTH TAMÁS

„In una iusticia per plures semitas”

Richard Rolle *Emendatio vite* című irásának fordítása(i)
a New Haven, Beinecke Rare Book & Manuscript Library,
Takamiya 66 kéziratában

93

NÉMETH ANDRÁS

A verses Tízparancsolat esztergomi kommentárja

Egy meg nem írt doktori disszertáció margójára

107

ZSUPÁN EDINA

A Corvina könyvtár budai scriptorai

125

TÓTH ZSUZSANNA

Hogyan kötötték be Nagylucsei Orbán pszaltériumát?

139

MONOK ISTVÁN

*A 15–16. századi magyar királyságbeli könyvtárak tartalmi összetételének
változásai*
147

ROZSONDAI MARIANNE

Ilosvai István egyik könyve és jogi kézírata
159

PERGER PÉTER

A jegenyei misszále és az állítólagos első magyar nyelvű nyomtatvány
167

FARKAS GÁBOR FARKAS

Egy 19. századi magyar könyvgyűjtő és a kódexek
175

MIKÓ ÁRPÁD

Schönherr Gyula és a firenzei Calderinus-kódex
Kísérlet egy corvina megszerzésére a Nemzeti Múzeum számára 1899-ben
183

* * *

II

IRODALOMTÖRTÉNET, ÍRÁSBELISÉG, NYELVEMLEKÉK

DÉRI BALÁZS

Cassiodorus-idézet Gellértnél
Egy „érdektelen” szöveghely tanulságai
197

KLANICZAY GÁBOR

Marcellustól Ráskay Leáig
Kompiláció, egybeszerkesztés, újraírás a Margit-legendákban
213

M. NAGY ILONA

Gyenge fordítás-e a Margit-legendáé?
227

LÁZS SÁNDOR

Zaj és szöveg

Késő középkori szövegalkotás
és az irodalmi gondolkodás születésének egy pillanata

239

KORONDI ÁGNES

Mária kis zsolozsmájának népryelvi fordításai és a Festetics-kódex
Liturgikus úzus és anyanyelv

259

KISS FARKAS GÁBOR

A legrégebbi magyar nyelvű számsor (1391)

285

PAJORIN KLÁRA

Pius pietasa

Enea Silvio Piccolomini *pietas*-fogalma és V. László

295

TÓTH PÉTER

Güssingi glosszák

Ismeretlen magyar glosszák egy 15. századi *sermonarium*ban

305

HAADER LEA

Párhuzamos perikópák vallomása – a nyelvtörténet oldaláról

329

BENKŐ ELEK

A berekeresztúri református templom középkori és kora újkori feliratai

341

SZÖRÉNYI LÁSZLÓ

„Szebb vala ő, mint tudta, ’s szivet csábíta szavával”

Vörösmarty Szent Lászlóról írott művei és a sírköltészet

359

A. MOLNÁR FERENC

A Nagyszombati kódex részletei

Juhász Ferenc Gyermekdalok és Pacsirta a szívben című époszaiban

369

III
LITURGIATÖRTÉNET ÉS EGYHÁZZENE

FÖLDVÁRY MIKLÓS ISTVÁN

Accessus altaris

A mise-előkészület változatai és egy liturgikus hungarikum

385

KOVÁCS ANDREA

Az esztergomi missale notatum és a pozsonyi misekönyvek

403

GILÁNYI GABRIELLA

*Az ELTE Egyetemi Könyvtár és Levéltár Cod. Lat. 119 kódexének
kottás premontrei fedéltörédei*

Új adatok

415

SZOLIVA GÁBRIEL OFM

Egy késő középkori kassai pszaltériumról

427

CZAGÁNY ZSUZSA

Kyriale és szekvencionále

A váradi kódexcsalád két töredékcsoportjának elemzése

443

PAPP ÁGNES

A zsoltárdifferentia és a középkori magyar zsolozsmahagyományok

465

SZELESTEI N. LÁSZLÓ

Ányos Pál megjegyzése közismert himnuszok újrafordításáról

481

* * *

IV
EGYHÁZTÖRTÉNET, HOMILETIKA, HAGIOGRÁFIA

ERDŐ PÉTER

A plébániák kialakulása és elterjedése

A misszió és a lelkipásztori gondoskodás modelljei az első évezredben
489

VESZPRÉMY LÁSZLÓ

Forrásközlemény Szent István korai tiszteletéhez Bambergben
507

SZUROMI SZABOLCS ANZELM O.Praem.

Chartres-i Ivo kánonjogi kézikönyve

Megfontolások a legújabb kutatási eredmények tükrében
519

SOLYMOSI LÁSZLÓ

László király szentté avatása a 12. század végén
533

VARGA IMRE KAPISZTRÁN OFM

„Predicationis officium exercere...”

A ferencesek prédikálásának történeti háttere
Benedek veszprémi püspök engedélye alapján
547

ÉRSZEGI GÉZA

IX. Gergely pápa István zágrábi püspöknek címzett leveléről
555

SZOVÁK KORNÉL

Exemplum et informatio

A *Legenda aurea* magyarországi recepciótörténetének két epizódja
559

DEÁK VIKTÓRIA HEDVIG OP

„Caritas est amicitia”

Isten és ember barátsága Aquinói Szent Tamásnál
569

VIZKELETY ANDRÁS
„*Melius ordinassem si tempus habuissem*”
Egy sajtósági *sermo* Árpád-házi Szent Erzsébetről
577

F. ROMHÁNYI BEATRIX
A Magyar Királyság hiányzó szentjei
583

TÖRÖK JÓZSEF
Szent Ágoston tisztelete a pálosoknál
597

ZSOLDOS ENDRE
Csillagászat a szószékről
603

BÁRÁNY ZSÓFIA – SOMORJAI SZABOLCS
Szagrális és politikai tér találkozása a nyilvánosságban
Lonovics József prédikációi a reformkori csanádi egyházmegyéből
617

* * *

MADAS EDIT MEGJELENT MŰVEI
627

SZEMÉLY- ÉS HELYNEVEK MUTATÓJA
649

KÉPMELLÉKLET
I–XXXII
685

TABULA GRATULATORIA

Ács Pál	Dénesi Tamás
Adamik Tamás	Di Francesco, Amedeo
Ajkay Alinka	Domokos György
Ásványi Ilona	Dömötör Adrienne
Babus Antal	Dörnyei Sándor
Bajáki Rita	Draskóczy István
Bakos József	Dukkon Ágnes
Balázs Mihály	É. Kiss Katalin
Bánfi Szilvia	Ekler Péter
Barna Gábor	Érdi Marianne
Bartók Zsófia Ágnes	Falvay Dávid
Báthory Orsolya	Farbaky Péter
Békés Enikő	Farmati Anna
Berhidai Piusz	Ferenczi Ilona
Bertényi Iván	Földesi Ferenc
Bitskey István	Fülep Katalin
Boda Miklós	Gábor Csilla
Bogár Judit	Gecser Ottó
Boka László	Hargittay Emil
Boros István	Havas Lászlóné
Boross Klára	Hegedűs András
Borsa Gedeon	Heltai János
Cevins, Marie-Madeleine de	Hoffmann István
Csepregi Márta	Horváth Iván
Csomó Orsolya	Horváth László
Csörsz Rumén István	Horváth Pál
Csukovits Enikő	Hubert Gabriella
Dávidházi Péter	Hubert Ildikó
Debreczeni Attila	Imre Mihály
Dejcsics Konrád	Jankovits László

Tabula gratulatoria

Jónácsik László	Rác György
Kertész András	Ritoók Zsigmond
Kertész Balázs	Ritoókné Szalay Ágnes
Kiss Jenő	Sántha Teréz
Konrád Eszter	Sára Balázs
Korompay Klára	Seláf Levente
Laczkó Eszter	Somfai László
Lipthay Endre	Sudár Annamária
Lőkös Péter	S. Sárdi Margit
Lőrinczi Réka	Szalai Katalin
Lővei Pál	Szalai Veronika
Maczák Ibolya	Szende Katalin
Mann Jolán	Szentgyörgyi Rudolf
Marosi Ernő	Szentmártoni Szabó Géza
Marton József	Szepesi Zsuzsanna
Matolay Katalin	Takács László
Medgyesy S. Norbert	Terbe Erika
Merczel György	Thoroczkay Gábor
Meszéna Beáta	Török Gyöngyi
Mezey Alice	Tusor Péter
Nemerkényi Előd	Uhrin Dorottya
Németh S. Katalin	Ullmann Péter OPraem
Nobilis Andrásné	V. Ecsedy Judit
Nuzzo, Armando	Várszegi Asztrik
Oborni Teréz	Vladár Zsuzsa
Papp Zsófia	Wehli Tünde
Pócs Dániel	Zágorhidi Czigány Balázs
Pócs Éva	Zelliger Erzsébet
Prokopp Mária	Zvara Edina
P. Vásárhelyi Judit	

Esztergomi Főszékesegyházi Könyvtár
OSZK Könyv- és Művelődéstörténeti Kutatások Osztálya
OSZK Kézirattár
OSZK Régi Nyomtatványok Tára

Pálóci György esztergomi érsek és a bécsi buridanizmus

Pálóci György levele Pálóci Mátyushoz

Az Österreichische Nationalbibliothek (ÖNB) Cod. 3976 jelzetű befejezetlen, *Tractatus de meteoris* tartalmi meghatározással, a 15. század első felére datált kódexét Csapodi Csaba az egykori Rec. 487. jelzete, valamint a benne lévő, Pálóci Györgynek bátyjához, Pálóci Mátyushoz írt levele alapján azonosította a Budáról 1686-ban Bécsbe szállított kéziratok között.² Mieczysław Markowski lengyel buridanizmuskutató 1983-ban határozta meg a kódexbe másolt mű szövegét: *Quaestiones Wiennenses (?) secundum Ioannem Buridanum super 1–3. libros „Meteororum” Aristotelis.*³

Arisztotelész fizikájához, metafizikájához, valamint kisebb természettudományos műveihez számos kommentár, *quaestiones* és *reportatum*⁴ maradt fenn középkori *studentek* másolatában. Közülük is kiemelkednek számszerűségben Buridanus Arisztotelész-kommentárjai, az egyetemi előadásai nyomán készült *quaestiones*-, *reportatum*-másolatok. Buridanus a párizsi egyetemen Ockham nominalizmusának mérsékelt változatát képviselte 1358-ig követhető tanári működése során. Párizsi tanítványai a közép-európai, bécsi, prágai, krakkói egyetemen nominalizmuson alapuló természet-szemléletét adták tovább, amely a középkori természettudományos gondolkodás új fejezetét nyitotta meg.⁵ M. Markowski részletesen foglalkozott Buridanus nézeteinek

¹ * A szerző a Magyar Tudományos Akadémia – Hadtörténeli Intézet és Múzeum – Szegedi Tudományegyetem – Magyar Nemzeti Levéltár Magyar Medievisztikai Kutatócsoportjának tudományos főmunkatársa.

² CSAPODI Csaba: *A budai királyi palotában 1686-ban talált kódexek és nyomtatott könyvek*. Budapest, MTAK, 1984 (MTAK Közleményei Új sorozat 15 /90/), 19., 36. sz. – A levél a fol. 34^v–35^r között van könyvjelzőként.

³ Mieczysław MARKOWSKI: *Recepcja dzieł Jana Burydana na Uniwersytetach Europy środkowej*. In: *Studia mediawistyczne* 22 (1983/2), 50 (91. jegyzet). (A továbbiakban: MARKOWSKI 1983b.)

⁴ A *quaestiones* és a *reportatum* gyakorlatára az egyetemi oktatásban lásd Alphons LHOTSKY: *Die Wiener Artistenfakultät 1365–1497*. Wien, ÖAW, 1965 (Österreichische Akademie der Wissenschaften, Philosophisch-Historische Klasse, Sitzungsberichte Bd. 247, Abhandlung 2), 98, 104–105.

⁵ David LINDBERG: *The Beginnings of Western Science. The European scientific tradition in philosophical, religious and institutional context 600 B. C. to A. D. 1450*. Chicago, The University of Chicago Press, 1992, 47–68, 241–242, 251, 260–261, 293, 303, 365. – *Grosses Werklexikon der Philosophie*. Hrsg. von Franco VOLPI. Bd. I. Stuttgart, Kröner, 1991, 241–242. – Mieczysław MARKOWSKI: *Buridanizm w Polsce w okresie przedkopernikańskim*. Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk–Łódź, Zakład Narodowy

hatásával a közép-európai egyetemeken az ott másolt kéziratok tükrében.⁶ Érdeklődésének elsődleges tárgya a Buridanus szemléletén alapuló természettudományos oktatás a krakkói egyetemen, amelynek alapján az egykori krakkói diák, Kopernikusz frauenburgi (fromborki) kanonokként eljutott a heliocentrikus elmélet kidolgozásához.⁷

Markowski külön foglalkozott az Arisztotelész műveiről a bécsi egyetemen tartott előadásokkal, ahol Buridanus hatása elsősorban a logika oktatásában érvényesült.⁸ A buridanizmus első bécsi képviselői Albertus de Saxonia, majd Henricus de Langenstein, Henricus Totting de Oyta.⁹ Az Arisztotelész kisebb természettudományos írásai-val foglalkozó előadásokat a bécsi egyetem statutuma *Parva naturalia* címmel foglalta egybe. Néhány speciális előadás is szerepelt a tananyagban, például Arisztotelész *De meteoris* (helyesen *meteorologica*) című műve. A magisztrátusra készülőknek erről 72 előadást kellett meghallgatniuk.¹⁰

Az ÖNB Cod. 3976 jelzetű kódexéről kodikológiai feldolgozás eddig nem készült. Díszítésével a *Mitteleuropäische Schulen* 2. kötetében foglalkozott Veronika Pirker-Aurenhammer.¹¹ A kódexben egyetlen figurális iniciálé található. A fol. 1ra hasáb *S* kezdőbetűjébe egy házsor fölötti csillagokat, a Napot, a Holdat figyelő két emberi alakot festett a miniátor. A kezdőbetű fleuronnéé-iniciáléjához közel álló díszítést V. Pirker-Aurenhammer egy 1399 körüli kéziratban talált, és ennek alapján a kódexet 1400 körüli időpontra datálta.¹² Pálóci György possesszorbejegyzése (fol. 1^r) alapján azonosította a tulajdonost az esztergomi érsek személyében. Ismertette a fol. 34/35 közti datálatlan levelet, amit Pálóci György bátyjának, Pálóci Mátyusnak írt. A címzett tisztségein kívül jelezte a második címzett, Reszegei Gergely bécsi matrikulációját is.

imienia Ossolińskich, 1971 (Studia Copernicana II), 13–17, 112–114. – BOROS GÁBOR: *Filozófia*. Budapest, Gondolat, 2007 (Akadémiai Kézikönyvek), 532–535, 538–539.

⁶ Mieczysław MARKOWSKI: *Die Geschichte der Mathematik und Naturwissenschaft in 15. Jahrhundert an der Mitteleuropäischen Universitäten. Das Lehrprogramm. Der Stand der Registerierungsarbeit der handschriftlichen Quellen*. In: *Studia mediewistyczne* 22(1983/2), 1–17. (A továbbiakban: MARKOWSKI 1983a) – MARKOWSKI 1983b, 39–55. – Mieczysław MARKOWSKI: *L'influence de Jean Buridan sur les universités d'Europe Centrale*. In: *Preuve et raisons à l'Université de Paris. Logique, ontologie et théologie au XIVe siècle. Actes de la Table Ronde internationale organisé par le Laboratoire associé au C.N.R.S. n° 152 du 5 au 7 novembre 1981*. Éd. Zenon KALUZA, Paul VIGNAUX. Paris, Vrin, 1984 (Études de philosophie médiévale. Hors Série), 149–163.

⁷ A krakkói buridanizmust a krakkói *studensek* prágai egyetemen másolt kéziratai alapozták meg. Mieczysław MARKOWSKI: *Astronomie an der Krakauer Universität im XV. Jahrhundert*. In: *Mediaevalia Lovaniensia* 7 (1978), 256–275.

⁸ Mieczysław MARKOWSKI: *Abhandlungen zur Logik an der Universität Wien in den Jahren 1365–1450*. In: *Studia mediewistyczne* 22 (1983/1), 53–77. Vö. Jack ZUPKO: *John Buridan. Portrait of a Fourteenth-Century Arts Master*. Notre Dame (Ind.), University of Notre Dame Press, 2003, XI–XII.

⁹ MARKOWSKI 1984, 154–155.

¹⁰ MARKOWSKI 1983a, 8.

¹¹ *Mitteleuropäische Schulen II. (ca. 1350–1410.) Österreich – Deutschland – Schweiz*. Bearb. von A. Fingernagel et al. Wien, ÖAW, 2002 (Veröffentlichungen der Kommission für Schrift- und Buchwesen des Mittelalters. Reihe I, Band 11. Österreichische Akademie der Wissenschaften, Philosophisch-Historische Klasse, Denkschriften 305. Band), 1. Textband, 226–227. 2. Tafel und Register Band, Abb. 248.

¹² Uo. 1. Textband, 226.

A prágai és a bécsi Buridanus-recepció ismeretében a kéziratot egy meg nem nevezett egyetem közelébe helyezte.¹³

V. Pirker-Aurenhammer 2002-ben megjelent tételleírásához a következő kodikológiai és szövegazonosítási kiegészítéseket tehetjük az Országos Széchényi Könyvtár (a továbbiakban: OSZK) Cod. Lat. 483 jelzetű, gyűjteményes kötete alapján. Ennek tartalma: Buridanus: *Quaestiones in libros ethicorum 1–5. Aristotelis*, valamint *Quaestiones in 1–3. libros meteororum Aristotelis*. A bécsi domonkosok stúdiumán a negyedik évét töltő Ybanus Arisztotelész *Etikájának* kommentárját 1396-ban,¹⁴ a *Meteorologica* 1–3. könyvéhez írt *quaestiók* másolását pedig 1397-ben fejezte be a bécsi egyetemen az explicitek (fol. 221rb és fol. 363vb) tanúsága szerint.¹⁵ A két kézirat szövegének összehasonlítása bebizonyította, hogy az ÖNB Cod. 3976 kéziratát is a bécsi egyetemen másolták. V. Pirker-Aurenhammer megállapításai a díszítésről megerősítik az 1400 körüli datálást. M. Markowski meghatározásából az ÖNB Cod. 3976 kérdőjeles *Wiennenses* jelzője mellől az OSZK Cod. Lat. 483 jelzetű kódexének ismeretében kétség nélkül elhagyhatjuk a kérdőjelet.¹⁶

A Pálóci György tulajdonában volt kézirat befejezetlen. A fol. 126vb utolsó sorában a 3. könyv 9. *quaestio* szövege „ad magnam periferiam” szavakkal megszakad.¹⁷ A 9. *quaestio* további szövege és még a további 11 *quaestio* hiányzik a teljes műből.¹⁸ A kódexben ezután 16 beiratlan fólió van, 3 fólión még látszanak a hasábkerek és a vonalazás nyomai.¹⁹ A kezdőlap iniciáléján kívül nincs díszítés, az iniciálék helye üres. A 3. könyv geometriai ábrái a „haló” légköri jelenséget magyarázó szöveghez kapcsolódnak,²⁰ kisebb számban és gyengébb minőségben, mint Ybanus másolatának ábrái. Két ábra azonos.²¹ Ezek a megállapítások további bizonyítékai annak, hogy az ÖNB

¹³ Uo. 1. Textband, 225–227, Nr. 40.

¹⁴ Vö. MARKOWSKI 1983b, 50 (95. jegyzet).

¹⁵ *Mittelalterliche lateinische Handschriften der Széchényi-Nationalbibliothek (Cod. Lat. 450–556)*. Hrsg. von András VIZKELETY. Budapest, Országos Széchényi Könyvtár, 2007 (Fragmenta et codices in bibliotheca Hungariae VI), 101–103, Nr. 483. – Köszönöm Vizkelety Andrásnak, hogy a kódexre felhívta a figyelmemet.

¹⁶ Mindkét kódexben van utalás arra, hogy a harmadik könyvet régebben négy könyvre is szokták tagolni. ÖNB Cod. 3976, fol. 92vb; OSZK Cod. Lat. 483, fol. 307vb „... sequitur aliam dicere super tertium librum Meteororum et verum est quod ab antiquo solemus istum librum dividere in quattuor libros partiales.” – Buridanus maga három könyvre osztotta fel a művét. MARKOWSKI 1971, 455 (187. jegyzet).

¹⁷ Vö. OSZK Cod. Lat. 483, fol. 336vb.

¹⁸ Vö. OSZK Cod. Lat. 483, fol. 307vb–363vb 3. könyv 9. *quaestio* befejezése – 21. *quaestio*. Pálóci György kódexéből a „haló” jelenség után a szivárvány és a melléknep magyarázata hiányzik. Vö. MÉSZÁROS Ernő: *Okori meteorológia, ahogy Arisztotelész gondolta*. In: *Magyar Tudomány* 167 (2006/2), 202–203.

¹⁹ A befejezetlenségnek oka lehet az is, hogy Pálóci *magisteri* fokozatszerzésre gondolva másoltatni kezdte Buridanus művét, de beiratkozva a jogi karra, nem fejeztette már be a másolást.

²⁰ Fol. 98ra, 99ra–99va, 102ra–102va, 106ra, 108va, 110va. – A „haló” jelenség a Nap vagy a Hold körül megjelenő gyengén színes fénygyűrűk (<http://legkoroptika.hu/halok>, megtekintve: 2019. január 29). Vö. MÉSZÁROS 2006, 197–204.

²¹ ÖNB Cod 3976, fol. 103va = OSZK Cod. Lat. 483, fol. 316va; ÖNB Cod. 3976, fol. 106ra = OSZK Cod. Lat. 483, fol. 317va.

Cod. 3976 jelzetű kódexe a bécsi egyetem *artes* fakultásán, a 14–15. század fordulóján folytatott tanulmányokhoz kapcsolódott.

Pálóci György 1408-ban mint a szepesi káptalan javadalmasa iratkozott be a krakkói egyetemre.²² 1409 és 1412 között a bécsi egyetem *artista* fakultásán már szepesi prépostként folytatta tanulmányait. Háromévi *artes* tanulmányok után, 1412-ben, fokozat nélkül beiratkozott a jogi karra.²³ Az eddig ismert forrásokban nem találunk utalást jogi fokozatára, valószínűleg enélkül fejezte be tanulmányait Bécsben, a jogi karon. Ennek időpontja szintén nem szerepel forrásainkban, de kikövetkeztethetjük abból a tényből, hogy Pálóci György 1419-ben testvéreivel együtt kísérte Zsigmondot nyugat-európai útján.²⁴ A jogi stúdium hivatalos időtartama hat év volt, ez pedig kitölti a jogi karra való 1412-es beiratkozás és a nyugat-európai kíséret, illetve Pálóci 1419-ben erdélyi püspökké való kinevezése közötti intervallumot.²⁵ Zsigmond király 1423. szeptember 3. és 6. között esztergomi érsekké nevezte ki.²⁶ Érsekként többször viselt hadat a husziták ellen. Albert király kancellárjaként hunyt el Esztergomban 1439-ben,²⁷ valószínűleg július 5. és 11. között.²⁸

Az ÖNB Cod. 3976 jelzetű kódexében Pálóci György esztergomi érsek possesszorbejegyzéséből a fol. 1^r-n, elmázolt tintafolt alatt csak *G. d[e] Palocz [...]* olvasható. A possesszorbejegyzés alapján nem lehet egyértelműen megállapítani, mikor és hogyan került a kötet Pálóci György tulajdonába. A kézirat a datálása alapján Pálóci bécsi egyetemi *artes* tanulmányaihoz (1409–1412) kapcsolhatónak tűnik. Az egyetemi státus szerint a meteorologika hallgatása *magisteri* fokozat elnyeréséhez volt szükséges, a *studens* Pálóci azonban végül nem szerzett az *ars* fakultáson fokozatot.

V. Pirker-Aurenhammer a possesszorkérdésben jelezte Pálócinak a bécsi *facultas artium*on végzett tanulmányait, de lehetséges possesszorként megemlítette Reszegei

²² HARASZTI SZABÓ Péter – KELÉNYI Borbála – SZÖGI László: *Magyarországi diákok a prágai és a krakkói egyetemeken, 1348–1525*. 2. kötet. Budapest, ELTE Levéltára, 2016 (Magyarországi diákok a középkori egyetemeken 2), 82–83 (297. sz.).

²³ TÜSKÉS Anna: *Magyarországi diákok a bécsi egyetemen 1365 és 1526 között*. Budapest, ELTE Levéltára, 2008 (Magyarországi diákok a középkori egyetemeken 1), 79 (806. sz.).

²⁴ Vö. *Zsigmondkori oklevéltár VII.* (1419–1420). Mályusz Elemér kéziratát kieg. és szerk. BORSA Iván. Budapest, MOL, 2001 (A Magyar Országos Levéltár kiadványai II. Forráskiadványok 37), 1048. sz.

²⁵ Uo. 821. sz. Lásd ENGEL Pál: *Magyarország világi archontológiája 1301–1457. I–II*. Budapest, História – MTA Történettudományi Intézete, 1996 (História Könyvtár. Kronológiák, adattárak 5), I. 70.

²⁶ C. TÓTH Norbert: *Az esztergomi érseki székhely üresedése 1418–1423 között*. In: *Századok* 137 (2003/4), 896.

²⁷ ENGEL Pál: *A Pálóci testvérek: Máté nádor (†1436), Imre titkos kancellár (†1433), György esztergomi érsek (†1439)*. In: *Művészet Zsigmond király korában. 1387–1437. I. Tanulmányok*. Budapest, MTA Művészettörténeti Kutatócsoport, 1987, 435. – ENGEL 1996, I, 89, 521. II, 184. – Egyházi pályafutásáról, tevékenységéről lásd BEKE Margit: *Pálóci I. György*. In: *Esztergomi érsekek. 1001–2003*. Szerk. BEKE Margit. Budapest, Szent István Társulat, 2003, 201–203.

²⁸ C. TÓTH Norbert: *Az esztergomi székeskáptalan a 15. században. I. rész. A kanonoki testület és az egyetemjárás*. Budapest, MTA Támogatott Kutatócsoportok Irodája, 2015 (Subsidia ad historiam medii aevi Hungariae inquirendam 7), 111–112.

Gergelyt is, aki 1426 áprilisában iratkozott be a bécsi egyetemre.²⁹ Azonban van adatlunk egy közvetlenebb kapcsolatra is. Pálóci Péter, Pálóci Mátyus fia 1426 októberében szintén a bécsi egyetemre iratkozott be, majd 1431-ben *magister artium* fokozatot szerzett, és a jogi karon folytatta tanulmányait.³⁰ Az ő *artes*-tanulmányaihoz valóban kapcsolható a bécsi Buridanus *Quaestiones super 1–3. libros „Meteororum”* Arisztotelész-kötet. Pálóci Péter a Buridanus kéziratot kaphatta is nagybátyjától, de ajándékozhatta is neki. Nagy valószínűséggel olvasója volt a kéziratnak az a személy, aki megjegyzéseket írt, ábrákat rajzolt a Pálóci Mátyushoz írt levél hátoldalára. A levél könyvjelzőként maradt a kötetben.³¹

A kódex utóéletéből egyetlen biztos adattal rendelkezünk: Budáról került 1686-ban Bécsbe.³² A Hofbibliothekben a 18. század végén vették állományba, újkori kötésben van. A körbevágáskor áldozatul esett a possesszorbejegyzésből Pálóci egyházi tisztségének megnevezése vagy annak rövidítése. Ez eldöntené, hogy szepesi prépostként, erdélyi püspökként vagy esztergomi érsekként volt tulajdonosa a kéziratnak. Az új bekötéssel megsemmisültek az előző vagy következő tulajdonosokra vonatkozó esetleges bejegyzést tartalmazó előzéklapok is.

Az ÖNB Cod. 3976 jelzetű kódexe tehát – viszonylag kevés szöveghiánnyal – forrása a bécsi egyetem *artes* fakultásán, a 14–15. század fordulóján Arisztotelész műveinek Buridanus magyarázataival folyó oktatásának. Ennek a *facultas artium* hallgatójaként részese volt a többi, kortárs magyarországi *studenssel* együtt Pálóci György is. Buridanus szellemisége indította el a középkor természetfilozófiai és természettudományos világgépének azt a változását, amelynek alapján a 14. századtól kezdve egyre ismertebbé vált a *quadrivium* tárgyainak gyakorlati értéke.³³ Ez különösen az asztrológia, valamint ennek speciális ága, az asztrológia felértékelődését hozta magával, majd ebből a természettudományos szemléletből bontakozott ki a humanizmus asztrológiai érdeklődése is.³⁴ Peurbach és tanítványa, Regiomontanus a bécsi egyetem *studenseiből* lettek uralkodói csillagászok.³⁵ Magyarországon elsősorban Vitéz János és Mátyás király csillagászati érdeklődése ismert. A fentiek figyelembevételével fontos

²⁹ Lásd 12., 22. jegyzet. – Reszegei Gergely a bécsi egyetemen Tüskés 2008, 1909. sz.

³⁰ Tüskés 2008, 1952. sz.

³¹ Lásd C. Tóth Norbert forrásközlését.

³² CSAPODI Csaba – CSAPODINÉ GÁRDONYI Klára: *Bibliotheca Hungarica. Kódexek és nyomtatott könyvek Magyarországon 1526 előtt. I.* Budapest, MTAK, 1988 (MTAK Közleményei Új sorozat 23/98/), 166. sz.

³³ Markowski 1971, 51. – T. Tóth Sándor – Szabó Árpád: *Matematikai műveltségünk keretei. Középkor és reneszánsz.* Budapest, Gondolat, 1988, 38.

³⁴ Asztrológia, asztrológia, csillagjósolás nem vált el élesen egymástól a középkorban. T. Tóth – Szabó 1988, 39.

³⁵ Paul UIBLEIN: *Die Wiener Universität, ihre Magister und Studenten zur Zeit Regiomontanus.* In: *Regiomontanus Studien.* Hrsg. von Günther HAMANN, Wien, ÖAW, 1980 (Sitzungsberichte der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, Philosophisch-historische Klasse, Denkschriften, Bd. 364. Veröffentlichungen der Kommission für Geschichte der Mathematik, Naturwissenschaften und Medizin, Bd. 199, Heft 30), 398–402.

lenne a Bécsben tanuló magyarországi *studensek* Buridanus-köteteit számba venni és feldolgozni.³⁶ Pálóci György szerény kötete ennek a folyamatnak magyarországi tanúja.

Pálóci György Mátyus bátyjával³⁷ együtt a Zsigmond kor meghatározó politikusa volt. A király egyik helyetteseként (vikáriusaként) működött 1430. június közepétől 1434. október közepéig,³⁸ amikor Zsigmond a nürnbergi birodalmi gyűlés, a bázeli zsinat és a császárrá koronázás (Róma, 1433. május 31.) birodalmi és egyházpolitikai eseményei miatt külföldön tartózkodott.³⁹ Erről az időszakról tanúskodik a kódexében lévő magánlevele.

(1431. február–március)⁴⁰

Pálóci György esztergomi érsek levele testvéréhez, Pálóci Mátyus országbíróhoz, amelyben különböző hírekről számol be:

Papíron, záró, kereszt alakban szétkent viaszba nyomott gyűrűspecst nyomával. Österreichische Nationalbibliothek, Handschriftensammlung, Cod. 3976. (Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára Diplomatikai Fényképgyűjtemény [a továbbiakban: DF] 292772, fol. 34^{r-v}). – A hátoldalon balról keresztben a levélíró kezétől eltérő írásal: *Dum satur est venter, caput letum est (in) michi semper*;⁴¹ alatta más kézzel és a címzés alatt is ugyanezen kézzel nehezen olvasható tollpróbák, a bal oldalon a pecsét felett pedig két darab ötágú csillag rajza.

³⁶ CSAPODI Csaba – CSAPODINÉ GÁRDONYI Klára 1988, 25., 202., 209. sz.; Uő: *Bibliotheca Hungarica. Kódexek és nyomtatott könyvek Magyarországon 1526 előtt. II.* Budapest, MTAK, 1993 (MTAK Közleményei Új sorozat 31/106/), 1704., 2391. sz. Vö. MARKOWSKI 1983b, 49–51. – Az OSZK Cod. Lat. 483 jelzetű Buridanus-kódexének másolója és tulajdonosa nem magyarországi *studens*. Nagy Iván gyűjteményéből 1950-ben került a kézirat a könyvtár tulajdonába. *Mittelalterliche lateinische Handschriften der Széchényi-Nationalbibliothek* 2007, 102.

³⁷ Országbíró 1425–1435. ENGEL 1996, I, 5. – Nádor 1435–1437. ENGEL 1996, I, 10. Lásd ENGEL 1987, 435.

³⁸ BÓNIS György: *A jogtudó értelmiség a Mohács előtti Magyarországon.* Budapest, Akadémiai Kiadó, 1971, 143.

³⁹ ENGEL Pál – C. TÓTH Norbert: *Itineraria regum et reginarum (1382–1438).* Budapest, MTA Támogatott Kutatócsoportok Irodája, 2005 (Subsidia ad historiam medii aevi Hungariae inquirendam 1), 125–129.

⁴⁰ A levélnek nincsen közelebbi kelte, de a levélben szereplő két milánói követ 1431 februárjában tartózkodott Zsigmond király mellett (*Documenti diplomatici tratti dagli archivi milanesi.* Ed. Luigi OSIO. Volume III/1. Milano, 1872, 1–4. I, III–IV. sz.); az időpont további indoklására lásd még a jegyzeteket.

⁴¹ Vö. *Thesaurus proverbiorum medii aevi. Lexicon der Sprichwörter des romanisch-germanischen Mittelalters.* Begründet Salomon Singer. Hrsg. vom Kuratorium Singer der Schweizerischen Akademie der Geistes- und Sozialwissenschaften. Bd. 1: A–Birne. Berlin – New York, De Gruyter, 1995, 358.

*Magnifico comiti Mathyus de Palocz⁴²
etc., fratri nostro carissimo!*

*Nobili viro Gregorio Rezege,⁴³ suo do-
mino multum amab[ili]!*

*Magnifice vir frater noster carissime.
Scribitis nobis, quatenus si haberemus,
tunc de carnibus ferinis vellemus vobis
providere, aliasque [ret]ia cum canibus
ipsi vestre fraternitati remittere vellemus,
unde sciat vestra fraternitas, quod post-
quam huc ad domum venimus [...]a exer-
cuimus venationum solacia, sed tamen
omnino nichil capere valuimus. Alii
enim ferinis canibus usi non sumus,
quam leporinis et una damma. Item cras
revideri facere intendimus montem ante
Palatha⁴⁴ situm et si fuerint ibi fere per-
acto prandio venare intendimus et si
aliquod prendere poterimus, libenter vo-
bis partem faciem[us], sin autem non,
extunc retia unacum canibus vestre fra-
ternitati, uti postulatis, remittenda. Item
postulatis, ut siquis (!) novitates audierim-
us de adventu Ladislai cancellarii⁴⁵ et*

Nagyságos Pálóci Mátyus országbíró-
nak, szeretett testvérünknek.

Az ura számára oly kedves nemes
férfinak, Reszegei Gergelynek.

Szeretett nagyságos testvérünk! Írjá-
tok nekünk, hogy ha lesz, akkor számo-
tokra is gondoskodjunk vadhúsról, más-
különb a hálókat a kutyákkal együtt
küldjük vissza nektek. Tudja meg testvé-
rünk, hogy miután ide hazajöttünk [...],
vadászattal keressük a felüdülést, de még-
is semmit sem ejtettünk el. Más vadakra
ugyanis a kutyákkal nem tudtunk menni,
mint nyulakra és egy dāmavadra.

Továbbá holnap a Palota előtti hegyet
megvizsgáltatjuk (ti. a vadászokkal), és
ha lesznek ott vadak, a reggeli elköltése
után megkezdjük a vadászatot, és ha si-
kerül valamit fognunk, szívesen megosz-
tozunk rajta veletek, ha nem, a hálókat
a kutyákkal együtt elküldjük oda, ahová
testvérünk kéri. Kértétek továbbá, hogy
ha bármi újat megtudunk (Csapi) László

⁴² Pálóci Mátyus a neve előtt szereplő megszólítás (*comes*) alapján ekkor még országbíró volt; a tiszt-
séget 1425–1435 között töltötte be. ENGEL 1996, I, 10.

⁴³ Reszegei Balázs fia György fia, Gergely. Lásd *Codex diplomaticus comitum Károlyi de Nagy-Károly.
A nagykarolyi gróf Károly család oklevéltára* II. Sajtó alá rend. GÉRESI Kálmán. Budapest, 1883, 189. – 1431.
június 7-én mint érseki ötvened-adószedő szerepel, lásd Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára
Diplomatikai Levéltár (a továbbiakban: DL) 75082. – 1430. június 29-én Pálóci Mátyus országbíró Resze-
gei György kérésére elengedte Mikola Miklós bírságait (DL 97109). – Reszegei Gergely apja, György 1437.
január végén Pálóci György esztergomi érseket kísérte el testvére, Mátyus nádor temetésére Pálócra. Lásd
Károlyi okl. 1883, 190.

⁴⁴ Valószínűleg azonos azzal az Ákospalot(áj)a nevű Esztergom megyei birtokkal, amelyet Kanizsai
János esztergomi érsek 1399-ben, illetve 1418-ban az esztergomi Szűz Mária-kápolnának adott. Vö. *Zsig-
mondkori oklevéltár*. I. (1387–1399). Összeáll. MÁLYUSZ Elemér. Budapest, Akadémiai Kiadó, 1951
(A Magyar Országos Levéltár kiadványai II, Forráskiadványok 1), 5649, 5831. sz. – *Zsigmondkori oklevél-
tár*. VI. (1417–1418). Mályusz Elemér kéziratát kieg. és szerk. BORSA Iván. Budapest, MOL, 1999 (A Ma-
gyar Országos Levéltár kiadványai II, Forráskiadványok 32), 1794. sz.

⁴⁵ Azonos a Pálóciak 1419 és 1423 közötti alkancellárjával, Csapi Imre fiával, Lászlóval, aki az alkancel-
lársága után is folytonosan a királya mellett tartózkodott, valószínűleg 1424-től kezdve mint királyi titkár,
illetve tanácsos, 1431-ben pedig királyi számvevőként (*summus dispensator*). ENGEL 1996, II, 49. – MÁLYUSZ

Georgii prepositi,⁴⁶ extunc vellemus vobis significare, unde sciatis, quod postquam ad domum venimus, omnino nichil audire valuimus, bene enim in via ascensus nostri de Patak⁴⁷ supervenerant ad nos littere Ladislai cancellarii, in quibus scribit, quod dominus noster rex omnino concluderat et disposuerat se ad hoc regnum rediturum omniaque onera rerum et curuum suorum disposuerat cum gentibus premittendis, sed tunc supervenerat Iacobinus⁴⁸ Mediolani ducis⁴⁹ nuntius (!) et Brunorius dominus de Scala,⁵⁰ qui in tantum suam serenitatem allocuti sunt, quod eum a proposito concluso revocarunt ita, quod ipse se ad Mediolanum a certo ire disposuit et promisit,⁵¹ et in signum huius magistrum agazonum⁵² et

kancellár és György prépost érkezéséről, adjunk hírt róla. Tudja meg tehát (testvérünk), hogy amióta hazatértünk, semmiről sem hallottunk; jöllehet amikor még jócskán visszatérőben voltunk Patakról, megérkezett hozzánk László kancellár levele, amelyben írja, hogy király urunk már véglegesen eldöntötte, hogy visszatér ebbe a királyságba, már gondoskodott arról, hogy csapataival minden holmiját és társzekereit előreküldje, amikor megérkezett hozzá a milánói herceg követe Giacomo és Brunoro della Scala uraság, akik meggyőzték urunkat, hogy álljon el elhatározásától. (A király) el is határozta és meg is ígérte, hogy Milánóba megy, és ennek jeleként már előre is küldte a lovászmestert és Vöröskői Volfurtot Milá-

Elemér: *Zsigmond király központosítási törekvései Magyarországon*. In: *Történelmi Szemle* 3 (1960), 182. – Csapi László 1431. január 16. és 17. Konstanzban (DF 244704., DL 65030., relációk), március 14. (DL 12379.), április 5. (DL 13509., reláció), augusztus 26. (DF 254862.), szeptember 11. (DL 12412., reláció) Nürnbergben, 1432. október 28-án Sienában tartózkodott (DL 66430., vö. E. Kovács Péter: *Zsigmond király Sienában*. Budapest, Corvina, 2014, 36, 46, 201.) Zsigmond királlyal. Lásd ENGEL – C. Tóth 2005, 126–127.

⁴⁶ Az 1425 és 1433 közötti időszakból három György nevű prépostot ismerünk: Késmárki György szepesi prépostot (1419–1432), korábbi titkos alkancellárt (1411–1418), György esztergom-szenttamási (1430. k.) és György hájszentlőrinci (1430) prépostot (C. Tóth Norbert: *A székes- és társaskáptalanok prépostjainak archontológiája 1387–1437*. Budapest, MTA Támogatott Kutatócsoportok Irodája, 2013 (Subsidia ad historiam medii aevi Hungariae inquirendam 4), 62, 41, 47. – Késmárki György 1431. máj. 5-én Szepeshelyről [*Szent-Ivány család levéltára 1230–1525*. Mályusz Elemér kézírata alapján sajtó alá rend., szerk. és az előszót írta Borsa Iván. Budapest, Akadémiai Kiadó, 1988, (A Magyar Országos Levéltár Kiadványai II, Forráskiadványok 14), 84.], 1432. március 25-én pedig ismeretlen, de magyarországi, szepességi településről keltezte (DL 12448.) leveleit.

⁴⁷ Zsigmond király (Nagy-, később Sáros)Patak várost (*civitas*) 1429. július 9-én adományozta a Pálóciaknak cserében Sempte és Szokoly várakért és uradalmukért (DL 12092). Vö. ENGEL Pál: *A nemesi társadalom a középkori Ung megyében*. Budapest, MTA, 1998 (Társadalom- és művelődéstörténeti tanulmányok 25), 55.

⁴⁸ Giacomo/Giacomino d'Iseo, a milánói herceg követe.

⁴⁹ Filippo Maria Visconti milánói herceg.

⁵⁰ Brunoro della Scala császári tanácsos és birodalmi vikárius, Verona és Vicenza helytartója.

⁵¹ Zsigmond király 1431. november második felétől december közepéig tartózkodott Milánóban. ENGEL – C. Tóth 2005, 127.

⁵² Hédervári Lőrinc lovászmester, mosoni ispán (1428–1437). ENGEL 1996, I, 42.

*Wolfhardum et(!) Wereskw⁵³ disposuit
ituros ad occupanda hospitia in Medio-
lano. Alia non scimus ad presens. Scrip-
tum in Palata feria 3⁵⁴ etc.*

*Georgius
archiepiscopus Strigoniensis⁵⁵*

nóba, hogy készítsék elő a szállását. Je-
lenleg mást nem tudunk. Íratott Palotán,
kedden stb.

György
esztergomi érsek

* * *

KINGA KÖRMENDY – NORBERT C. TÓTH

György Pálóci, Erzbischof von Esztergom (Gran) und der Buridanismus in Wien
Der Brief von György Pálóci an Mátyus Pálóci

Die 1686, nach der Vertreibung der Türken in Buda (Ofen) aufgefundenen Codices bzw. Druckwerke wurden in die Hofbibliothek nach Wien transportiert. In der Österreichischen Nationalbibliothek (ÖNB) wird ein Kodex unter Signatur Cod. 3976 aufbewahrt mit dem als Lesezeichen verwendeten Brief des Graner Erzbischofes György Pálóci (1423–1439) an seinen älteren Bruder, Mátyus Pálóci, Landesrichter. Aufgrund dessen wurde der Kodex unter den Budaer Büchern von Csaba Csapodi 1984 identifiziert. Die Gebrüder Pálóci waren absolute Anhänger und Unterstützer des ungarischen Königs Sigismund von Luxemburg (1387–1437). Der Herrscher hielt sich zwischen 1431 und 1434 wegen Reichereignissen in Zusammenhang mit dem Deutsch-Römischen Kaisertum im Ausland auf. Der undatierte Brief wurde von Norbert C. Tóth veröffentlicht und auf Februar–März 1431 datiert. Kinga Körmendy stellte fest, dass der Abschreiber des Kodex’ ein Student an der Wiener Universität vom Ende des 14. Jahrhunderts war. Der Text der Handschrift unter Signatur Cod. 3976 der ÖNB ist mit einem Werk von Ioannes Buridanus in der Széchényi-Nationalbibliothek unter Signatur Cod. Lat. 483 völlig identisch, das mit dem Titel „Quaestiones in 1–3 libros meteororum Aristotelis” Teil des Lehrmaterials der Wiener Artistenfakultät war. Die Abschrift dieser Handschrift beendete laut Explicit 1397 ein Student namens Ybanus

⁵³ Vöröskői Wolfurt(i) Ulrik fia, Pál, aki 1438-ban hunyt el. ENGEL 1996, II, 261. – A királlyal volt Sienában (DL 12717). Lásd E. KOVÁCS 2014, 4, 90, 193, 204.

⁵⁴ A tinta kifakulása miatt olvashatatlan szó, elképzelhető, hogy egy „ac” áll ott.

⁵⁵ A levelet Bázna János érseki kancellár írhatta (vö. DF 250449). Személyére lásd C. TÓTH Norbert – LAKATOS Bálint – MIKÓ Gábor: *A pozsonyi prépost és a káptalan viszálya (1421–1425). A szentszéki bíráskodás Magyarországon – a pozsonyi káptalan szervezete és működése a XV. század elején*. Budapest, MTA Támogatott Kutatócsoportok Irodája, 2014 (Subsidia ad historiam medii aeui Hungariae inquirendam 3), 223.

an der Wiener Universität. Die Aristotel-Quaestiones von Ioannes Buridanus sind in zahlreichen Kopien von Studenten in Wien, Prag und Krakau erhalten geblieben. Die Possessoreintragung von György Pálóci ist leider fragmentarisch. So ist nicht mehr feststellbar, ob er als Wiener Student oder als Erzbischof zum Eigentümer der Handschrift wurde. Es ist jedoch möglich, dass er sie von seinem Cousin, Péter Pálóci – gleichfalls Wiener Student – nach 1426 erhielt. Die Handschrift ist unvollendet. Aus dem 3. Buch der Quaestiones von Buridanus fehlen 11 Quaestiones. Der Kodex mit der Signatur Cod. 3976 der ÖNB ist eine bisher unbekannte Quelle des Unterrichts an der Wiener Artistenfakultät, dessen Grundlage Buridanus' Naturwissenschaftslehre war. Dieses Lehrmaterial war ein Wegbereiter der hervorragenden astronomischen Tätigkeit von Peurbach und Regiomontanus.